

ARQUITECTURA MODERNA

El romeu que visita la ciutat eterna i en recorre les múltiples esglésies, a mica de sensibilitat artística que tingui, copça tot seguit un contrast entre les dues formes d'arquitectura religiosa que presenta la ciutat cabdal del món cristià. Per una banda les primitives construccions del cristianisme, les basíliques, entre elles com a representativa Santa Sabina, i d'altra banda les esplendoroses catedrals barroques, condueixen l'esperit a estats a primer cop d'ull incompatibles.

Les basíliques primerenques del cristianisme mostren una bellesa serena que perdura a través del córrer dels segles en la simplicitat de llurs parets, amb motius senzillíssims però d'una monumentalitat corprenedora. En elles es sent tota la noblesa clàssica penetrada de l'intens ascetisme dels temps primitius del cristianisme, i s'hi respira l'ambient sagrat d'un lloc destinat al culte de Déu.

Però tota aquesta pau i tranquil·litat i el suau recol·liment, en penetrar en una de les grans catedrals barroques es converteix en una apretada plenitud d'or, de marbres, de colors, de clarors misterioses en múltiples altars, nínxols, galeries i tribunes. La riquesa de motius decoratius sobre temes religiosos és immensa i gairebé extraviadora, tot sembla encaminat a donar una sensació del poder triom-

fant de l'església en una apoteosi a la que col·laboren totes les arts.

Aquest mateix contrast que assenyalen en la Seu del món cristià, pot observar-se a casa nostra mateix si s'observen els fruits llevats en l'art sagrat de dues èpoques diferents, per exemple la romànica, la gòtica i la barroca. L'ideal sembla haver canviat.

Però aquest canvi, mai ateny la substància de la religió que permaneceix immutable. El que varia són les representacions artístiques nascudes del desig d'ornar d'una manera esplendent la casa de Déu, i en cercar-ne la manera més a posta, cada època expressa aquells atributs de la divinitat que més planers li són a través de les seves visions i els seus apassionaments. Una època reflexa en els seus temples el seu ideal de bellesa basat en la claredat i la noblesa de les formes; un altra el cerca dintre una elevació mística, i encara un altra en una riquesa esplendent. Cap d'aquestes realitzacions artístiques pot abastar en una representació simbòlica la Divinitat, de múltiple i variada que és, podent solament donar-ne una perspectiva estreta i naturalment variada. Cada època ha cantat, però, a la seva manera la lloança de Déu d'una manera pròpia, segons les vicisituds dels temps.

I aquesta varietat fins ha arribat a coexistir en contrades diverses. Quan Bramant a Itàlia cercava el nou estil, a casa nostra es construïen i seguien esglésies gòtiques, i jamai l'Església ha vist cap inconvenient a què els temples seguissin la veu dels temps en els llocs diversos.

Posades les coses d'aquesta manera, cal preguntar, si la nostra època en construir les seves esglésies ha de restar obligada a la repetició dels tipus d'altres estils passats o

cal que cerqui la manera d'expressar el seu ideal religiós d'una manera pròpia, d'una manera viva, com feren en els seus temps aquests mateixos estils que avui copiem d'una manera morta.

Els temps actuals han viscut en la seva arquitectura del coneixement i estudi dels estils passats com si el seu ideal fos de conèixer més íntimament els mateixos problemes que visqueren altres temps sense aportar-hi una vibració nova, contradint la llei natural en la evolució dels estils. Un corrent retrospectiu ha dominat els temps més immediats a nosaltres com a resultat d'una formació intel·lectual basada més en un esperit d'erudició que en un esperit de recerca ardida. Però arreu són albiradors els senyals d'un canvi, i les construccions d'estil avui ja no satisfan els ideals artístics de les noves generacions i la visible decadència de l'arquitectura de repetició ha d'ésser reconeguda per tot esperit amatent als fets del dia.

A casa nostra són desconeguts els assaigs que en el camp de l'arquitectura religiosa han estat realitzats en països on les inquietuds per un estil més pur i menys artificios ens han avançat d'uns llustres. I de l'estudi d'aquests assaigs que moltes vegades, s'han traduït en resultats d'una bellesa indiscutible cal forçosament deduir-ne el fet d'una nova arquitectura religiosa en ple desenvolupament dintre de les correnties modernes oposades a la repetició en noves variants de les frases fabricades pels segles passats, segons les normes dels estils històrics.

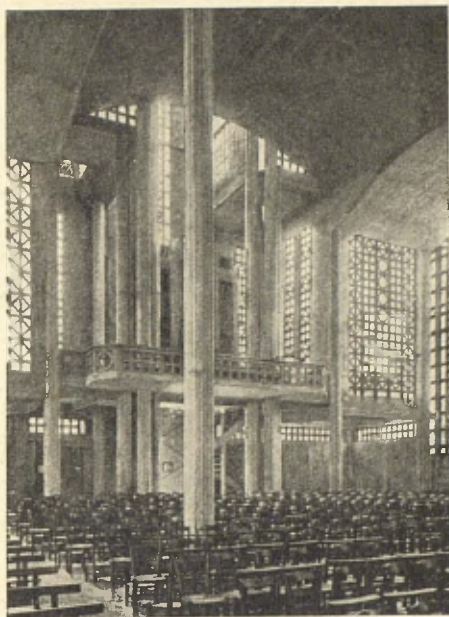
Com és natural, dintre aquestes correnties modernes hi ha capdavanter estremistes que duen l'oposició a tot el que pugui semblar manllevat del passat fins al punt de desentendre's de les lleis fonamentals de l'arquitectura, però al

costat d'aquests hi ha els que representen la tendència sana que en les seves ànsies de renovació cerquen una arquitectura més lògica, més essencial, més fonament tradicional que la que avui s'empra encara repetint d'una manera retrospectiva els símbols, els elements i les representacions creades pels temps d'un art més fort que ens han precedit en l'història. I dintre aquesta tendència és en la que forçosament, d'una manera lògica, han de moure's els artistes cristians que desitgin per al culte de Déu, que és la suprema Veritat, la suprema Lògica i la suprema Justícia, un art pur, un art propi que reflexi d'una manera plàstica les ensenyances d'aquest mateix Déu i de la seva Església a través dels seus sentiments i dels seus ideals.

Però abans d'entrar a estudiar el fet d'aquesta nova arquitectura religiosa, poc coneguda entre nosaltres, en les seves manifestacions en els diversos llocs on ha tret florida esponerosa, detenim-nos un moment a esvair algunes de les prevencions que d'una manera general havem sentit expressar contra les innovacions en l'art de l'església, i a justificar l'existència d'aquestes noves manifestacions com una necessitat dels temps actuals que fóra ésser orb de voler defugir.

Hi ha qui diu: tenint com tenim els exemples d'un encert indiscutible dels temps passats d'un llegat artístic tan esplendent, dintre el qual la bellesa s'ha expressat segons quasi totes les seves possibilitats i on tothom pot trobar-hi solucions que satisfacin el seu gust, per què embrancar-se en un art per a les coses de Déu que és tot just en provatures i que només és reflexe d'una obsessió d'hipermodernisme? A aquests cal respondre. Però és que avui tindriem cap d'aquests estils que fan la vostra admiració si els artis-

tes que els crearen haguessin ofegat la veu de la seva inspiració per seguir altres petges confinant-se als camins passats? ¿Es que en produir les seves obres els constructors de les catedrals gòtiques pensaven en altra cosa que en els

Església de la Mare de Déu a Le Raincy
(prop de París). Arq. germans Perret.

medis de construcció que tenien a les mans tractant de superar-ne les dificultats i harmonitzar-ne els resultats en una grandiositat final, la qual, plens com eren d'un ideal religiós, va acabar éssent l'expressió més penetrada d'aquest ideal que avui coneixem? Els mestres mateixos del renaixement, en imitar, recrearen l'estil clàssic d'una manera que és prou evident que no surten de fer els ressuscitadors de

vells ideals en l'arquitectura freda a què condueix la imitació propugnada. I era que la dita imitació satisfeia l'ideal que s'havien forjat, un ideal càl·lid, ben llunyà del fred eclecticisme d'avui.

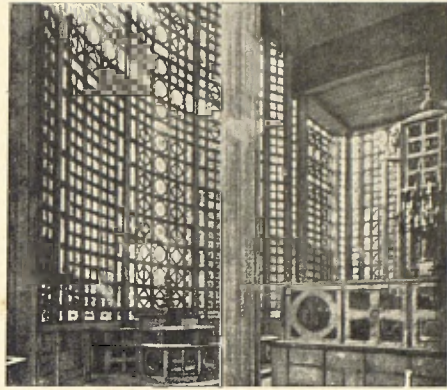
L'església no és el lloc d'efectismes; els assaigs incerts d'un art nou és bo que es facin en tot cas en edificis profans. L'arquitectura religiosa ha de servir altres camins més dignes que l'arquitectura profana a la que escauen totes les llibertats, diuen d'altres per tallar el pas a un art renovellador dintre l'església. Aquí cal fer entendre com una nova arquitectura, expressió del sentir de la nostra època no respon a un senzill desig de novetat, sinó que les causes en són més profundes. Aquella contenció en l'ús de mitjans mal avinguts amb la dignitat del temple ja la tindrà de natural l'artista cristià si sent l'ideal que ha d'expressar, cosa que s'ha de procurar en primer terme si la seva obra ha d'ésser viva. Altrament cap època ha fet distinció entre els mitjans de l'arquitectura religiosa i profana. Es el llenguatge que se'ls fa parlar el que els diferencia, però els mitjans constructius han estat en una i altra els mateixos en cada època i les formes sovint manllevades. Així les basíliques primeres del Cristianisme prengueren llurs formes dels edificis públics civils romans i la mateixa arquitectura barroca en les esglésies és molt influïda de la dels palaus. L'època medieval ens mostra també com els edificis profans prenien la seva arquitectura de la dels temples. Cal recordar que l'Església, durant més de tretze segles ha aplegat al seu entorn els millors artistes i els ha donat matèria per a les seves més excelsas creacions. Voler disassociar ara l'Església de l'evolució de les arts, és trencar una tradició gloriosa. Cal no anar massa depressa a titllar uns elements i uns

efectes com a exclusius dels edificis profans. La dignitat amb què se'n faci ús els pot fer aptes per a l'emoció religiosa.

Però totes aquestes dificultats i d'altres desapareixen davant el fet consumat d'un nou estil amb realitzacions arquitectòniques religioses en les quals és evident un art netament cristià adaptat a la litúrgia i a l'espiritualitat de l'Església.

* * *

Per ben posar la qüestió de quin ha d'ésser l'estil de les esglésies de la nostra època cal fer-se compte de com tota la ciència estètica de l'arquitectura del passat, que a base d'una sensibilitat refinada havia establert un

Església de la Mare de Déu a Le Rancy..
Arq. germans Perret.

cànon que regia les formes a emprar de columnes, arcs, pilastres, cornises i voltes, donant lloc, sota l'inspiració de l'artista, als bells exemples de cada època, era un sistema estretament condicionat per tota la ideologia pròpia de cada temps, la qual era funció també de les condicions socials i econòmiques regnants en els diferents períodes de la història. Una arquitectura pròpia dels temps moderns ha de venir necessàriament condicionada pels trets que en aquells ordres distingeixen l'època present de les passades. Examinem alguns d'aquests trets que, segons els propugnadors de la

novíssima arquitectura, reclamen un canvi en les velles costums de construir i especialment aquells que poden influir en una nova arquitectura cristiana.

Tota l'arquitectura històrica ha vingut condicionada per la producció manual dels oficis. La característica d'aquesta producció és l'element, l'individual, el detall, en el qual a base d'una despesa en temps pot imprimir-s'hi un segell personal. On més s'aprecia aquest caràcter és en l'època medieval, en la que, en les voltes de les naus cada vegada més altes, en les torres cada vegada més esveltes i alteroses s'hi reconeix aquella alegria del treball manual dels artífexs que les poblaven d'aquell món de figures i formes decoratives d'un tan bell regust. Això donava també una diferenciació de l'art de cada regió en el que en podriem dir un localisme.

Les maneres modernes de producció descansen essencialment en el treball de les màquines, que substitueixen l'element per la sèrie, i en lloc de la varietat del detall i la decoració, la identitat substituint tota llibertat per una tècnica precisa i exacta. Els nous materials: el formigó armat, el ferro i el vidre han obert nous camins, noves possibilitats; els nous mitjants de transport i de comunicació han enllaçat les contrades més diverses del món i han aplanat les limitacions locals respecte als materials abans imposats per les condicions de cada lloc.

En les darreres dècades s'ha intentat imitar els estils en la fabricació mecànica d'elements que semblessin fets a mà per obtenir la imitació d'aquells estils basats en el treball manual dels oficis, però sortosament avui es va fent camí la idea que el canvi en la tècnica que han dut les màquines s'ha de traduir conseqüentment en un canvi profund en l'arquitectura.

El caràcter de la nova arquitectura cal cercar-lo en aquells camps on una tradició amb regles apreses d'altres temps, o altres prejudicis no hagin pogut falsejar unes formes naturalment nascudes de les noves condicions econòmiques i d'organització. I això ha calgut cercar-ho dintre les construccions de l'enginyeria moderna, els grans ponts, els grans silos, els hangars dels dirigibles i altres edificis netament industrials.

La tècnica moderna ha vingut a destruir el tema de tota l'arquitectura del passat, per tal com l'enginy constructiu de cobrir grans espais avui no té dificultats. La cúpula de Sant Pere de Roma, la qual no era un simple problema de forma, sinó un problema netament constructiu i una manifestació imponent del poder dels homes, avui és, constructi-

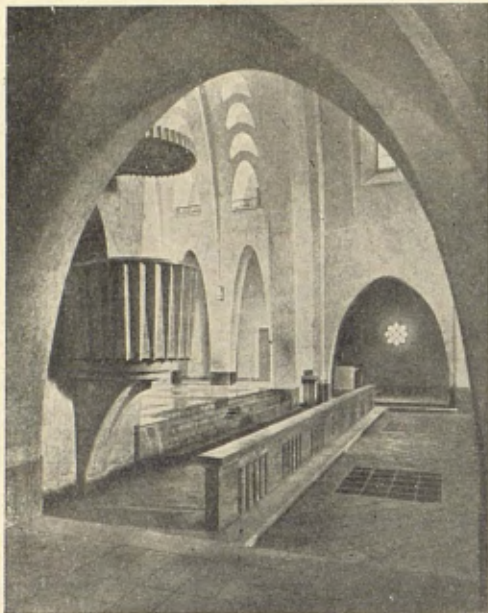

Església de Bischofsheim.
Arq. Domènec Böhm.

vament, un problema sense transcendència per a l'enginyer modern que jugant salva espais de doble amplada. El que en altre temps fou un problema d'un grandíssim ardiment i de dificultats gairebé insuperables, avui no coneix altres dificultats que les de finances. Les múltiples possibilitats constructives dels materials han fet que avui tota imitació dels estils històrics fos un senzill joc de formes sense cap significació constructiva ni cap lligam amb els ideals i corrents propis de l'època.

Moltes coses separen la nostra època de les èpoques passades; avui despreciam les distàncies, coses que altre

temps haurien estat un somni o una aspiració inassolible, són avui a l'abast de tothom. Això desenrotlla altres gustos i altres costums, i així avui es desvetlla un nou sentit de l'amplitud de l'espaiós que fa lloc a l'amor per la riquesa

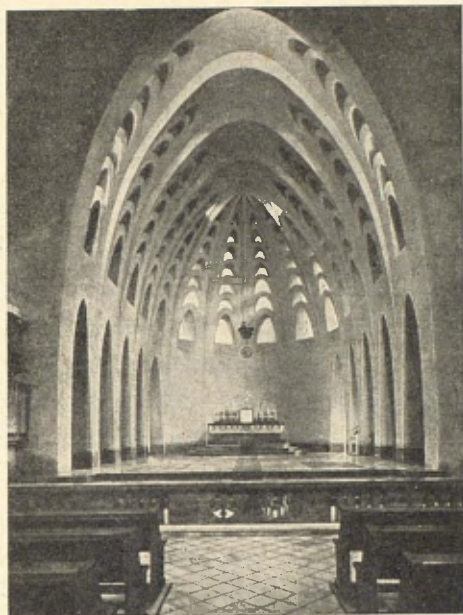

Església de l'orde dels Palotins a Limburg.
Trona i combregador. Arq. H. Pinand.

de les formes decoratives que fins avui ha caracteritzat tota arquitectura.

Avui dia són molts els que reconeixen la bellesa de les construccions de l'enginyeria moderna, en llurs paraments llisos, en llur absència d'ornamentació sobreposada, en llur ordenació clara i simple, una mena de bellesa com la de la immensitat de la mar, d'un extens pla nevat o d'un

cimal de muntanya, en les quals el detall es perd del tot, dintre de la grandiositat o de la fermesa del conjunt. Perquè, doncs, recórrer sempre, com es fa en els moderns edificis a la riquesa del joc de les formes de detall de l'arquitectura

Església de l'orde dels Palotins a Limburg.
Arq. H. Pinand.

tradicional? Perquè no aprofitar aquests sentiments que ens duen vers una major claror, vers una major amplitud, i una major lleugeresa en els elements constructius, coses que ens donen de manera meravellosa les noves tècniques constructives, per arribar a l'arquitectura d'unes esglésies en les quals el simbolisme de les veritats immaterials de l'esperit il·luminades per la claror de la Veritat pot

trobar un camí d'expressió tan intensa com la de les esglésies medievals? Segons els defensors a ultrança d'aquesta nova arquitectura per tot aquell que hagi copçat els moments de bellesa que poden oferir aquelles tècniques al servei d'un art veritable, un art sincer i racional, no poden tenir cap abast ni la riquesa del detall d'una catedral gòtica, ni la sumptuosa magnificència de les simfonies de l'espai creades pel barroc ni les joganeres formes de l'art de la cort francesa.

* * *

Examinada en línies generals la direcció que senyalen per a l'arquitectura moderna els definidors de les novíssimes correnties vegem com conceben aquestes formes que dona la tècnica moderna i les possibilitats, i limitacions que acaben de concretar el nou estil dintre la seva ideologia més pura. A continuació són els teoritzadors els que parlen; després precisarem la posició que, al nostre entendre, cal tenir per bona davant la rigidesa de les doctrines del nou estil.

L'arquitectura té per objecte la creació d'unes formes materials en l'espai. La tècnica pròpia de cada temps dona de si els mitjans i les possibilitats d'aquesta creació de les formes tot i limitant-les.

L'arquitecte té una certa llibertat en donar la forma a la massa si domina els mitjans tècnics de conformar-la que té a la seva disposició. Tota forma considerada com a negatiu de l'espai que enclou, ha de tenir per objecte l'expressió d'un contingut ideal. Aquest valor d'expressió no pot, però deslligar-se de la construcció, de la qual és inseparable.

El gòtic és l'exemple més clar de la íntima unió que

hi ha d'haver entre la construcció i el simbolisme en el temple. Cada forma ha d'obeir a una raó estructural constructiva, de la qual neix a més, una possibilitat d'expressar uns sentiments en virtut d'un simbolisme ja estàtic, ja formal, però això de manera que ni el valor estructural ni el d'expressió puguin passar un davant de l'altre.

Així tota forma arquitectònica és un resultat, és com un fruit, no un mitjà.

Els edificis projectats segons un estil en desacord amb la construcció manquen a aquesta regla i esdevenen com una mena de pareença falsa d'una realitat estructural revestida d'elements simulats i una contradicció entre l'interior i l'exterior.

La natura humana ha tendit sempre a la construcció d'edificis destinats a l'adoració de Déu. En el temple cristià el sant sacrifici de la Missa celebrat en l'altar fa d'aquest el punt central de tot l'edifici. La predicació té un paper secundari en l'ordenació de l'espai en el temple. El programa de tot edifici cristià és clar i concís, i tan com clara i evident és la funció que el lloc deu servir, així ha d'ésser de clara la conformació de l'espai.

Des de fa segles aquest programa es manté constant i els arquitectes de tot temps s'han esforçat sempre a expressar a través d'ell l'esperit de l'Església Catòlica, i malgrat d'això el tema és sempre renovat, i cada vegada

Església de Sant Bonifaci,
a Francfort. S. M.
Arq. M. Weber.

cal emprendre'l de bell nou. El que per una època passada fou expressió de la seva vida religiosa, espiritual, social i econòmica, no serveix per una època nova, i aleshores esdevé impossible donar vida nova a les formes d'altres temps. El que un temps ha estat la millor construcció, ja no satisfà, altre temps vingut, quan s'han assolit possibilitats de major riquesa i llibertat.

Per un estil nou cal renunciar al terreny formal dintre el qual no hi pot haver compenetració entre l'arquitecte i el constructor. Cal encaminar la intel·ligència a ben comprendre la significació real de la construcció pura i de la tècnica, amb els seus valors de bellesa i de veritat que són els de tota cosa perfecta.

Un pont, una grua, una estació, una fàbrica de ferro i de formigó són coses a les que no neguem pas una admiració, sense que calgui per això abdicar de certes aspiracions ideals. El mirar dintre la carcassa d'un d'aquests immensos dirigibles ens corpen, tal com si veiéssim els pilans i les voltes d'una catedral. La solució intensament perseguida d'un objectiu tècnic, assolit per una pura construcció amb un mínim de material ens mou i ens emociona com abans emocionaven sols les obres d'art. Es fàcil de reconèixer un paral·lelisme entre les obres mestres de la tècnica, de l'art i les bel·leses de la natura.

Es comú a tots els temples del passat el valor d'una màxima realització d'un principi constructiu, en cada cas el millor i més a l'abast que tenia cada època. La cultura de cada període té la seva tècnica pròpia. Els temples grecs i egipcis són el límit de les possibilitats d'aquells temps quant a una recta aplicació dels materials i una execució perfecta. Es fàcil avui d'imaginar-se l'ardiment constructiu

que representen les catedrals gòtiques des del punt de vista tècnic.

Fa segles, però, que la construcció d'esglésies ha perdut la seva significació com a problema estrictament constructiu deixant d'associar-se a l'evolució de la tècnica constructiva. Des del barroc ençà es substitueixen els sistemes constructius esdevinguts costosos per trasbalsos socials i econòmics per altres simplement imitatius i per raons «d'estil» es renuncia a la construcció com a font d'arquitectura.

D'aquesta manera han nascut les esglésies que tots coneixem amb lleugeres voltes de guix sobre murs com per resistir un setge de gruixuts, i amb finestres insignificants, i els pilars capçats amb engarlandats capitells de guix o d'estuc.

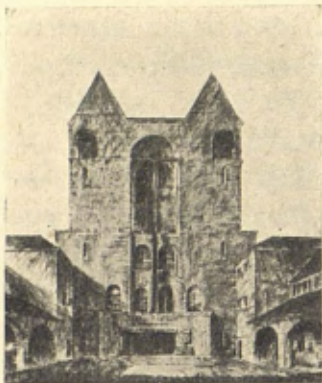
Quan avui cal construir una església l'arquitecte ha de sentir per força un conflicte entre les noves tècniques de construcció i aquella altra parença de construcció antiga, tota convencional amb què cal disfressar-la, acabant per no mantenir-hi cap relació.

En tot això cal veure-hi com un mal el despreci que es fa de la tècnica com a principi d'ordenació de l'arquitectura.

El valor de la tècnica des del doble punt de vista de percepció estètica i ètica de la realitat del sistema constructiu ha d'ésser tingut com a fonamental en tota arquitectura que aspiri solament a aquest nom. La transparència de l'arquitectura, pel que fa al sistema constructiu, és un element essencial per al sentiment estètic que pugui ocasionar. No cal admetre que el tècnic que és el que realment coneix com es realitza la funció de sosteniment de l'edifici estigui mancat d'una sensibilitat exigent. D'aquesta relació entre la tècnica i l'arquitectura en neix el més característic d'un

estil nou bastit sobre l'expressió d'una nova tècnica que dóna formes noves a materials de noves qualitats. Aquesta tècnica amb les seves lleis crea una nova sensibilitat. L'obra d'art neix del valor espiritual que l'arquitecte doni

a l'edifici enlairant-lo pel damunt del món simplement utilitari.

D'un concurs per a una església a Nurenberg.

Arq. C. Holzmeister.

La tècnica, encara que material, ofereix avantatges, dóna lloc a formes simples elementals, moltes vegades primitives, allunyades de les solucions massa recercades de l'arquitectura corrent. Aquestes formes fetes arquitectura ja no són simplement materialitzades sinó que poden tenir un contingut espiritual basat primer de tot en la seva rectitud funcional i expressiva.

L'arquitectura pot existir sense necessitat de decoració. Les simples formes tècniques duen en sí aquell valor que tan apreciem en les èpoques primitives de la història de l'art. La seva puresa els dóna una simple naturalitat dintre una predilecció per les lleis geomètriques. Les formes elementals poden disposar-se d'una manera exacta en una ordenació rigorosa i poden servir les lleis del nombre i de la superfície.

En un temps de sensibilitat social com és el nostre, és improcident i incomprensible guarnir les esglésies fent competència a la superbiosa decoració del bancs. Hi ha

mitjans més nobles de diferenciació. A la casa de Déu no li cal el luxe de les cases dels prínceps. La litúrgia mateixa invariable en sí, és també subjecte a canvis exteriors, acompassant-se a les necessitats espirituals i estètiques dels temps, com escau al valor educatiu que té damunt del poble.

Tot home és sumament impresionable pel que l'envolta. Les sensacions dels seus sentits respecte del món exterior el poden encongir, afeixugar o donar-li un sentiment d'alliberació. Però nosaltres ens hi podem acostumar, esmos-sant-nos la sensibilitat i esdevenir indiferents als problemes estètics i a llur transcendència. Però per això no ens ha d'estranyar que altres homes més sensibles vulguin reaccionar contra la indigna apariència de molts edificis destinats al culte de Déu i dels seus paraments. Costa extraordinàriament vèncer els prejudicis i els obstacles en un camí d'aquesta mena. El poble, acostumat a un art sense prou dignitat no hi té cap culpa si de primer s'aparta de la novetat o li costa d'entendre. L'habitud és més forta que la intel·ligència. El camí per una major dignitat fóra bona cosa més afranquit si les esglésies es construïen basant-se en els sans principis d'una tècnica més pura, problema que per altra part afecta igualment als edificis profans i religiosos, però en aquests té una major raó d'ésser la seva integritat espiritual.

* * *

Fins aquí havem fet parlar els propugnadors d'una arquitectura nova en les esglésies d'acord amb el corrent novíssim de renovació que circumscrit a uns quants arquitectes fa la seva aparició en tots els països.

En el fons no pot negar-se la raó que els empeny, i això ha fet que la seva influència s'hagi sentit d'una manera ostensible, no ja guanyant prosèlits d'una manera franca (el grup dels teoritzadors i sequaços extremistes és reduït), però si en una influència sana en els millors arquitectes. Avui en dia és molt corrent que la fidelitat vers els estils no es mantingui d'una manera purament imitativa. Sinó s'ha arribat al bandejament de tota decoració, en els més dels casos aquesta s'ha alleujat i s'ha procurat moltes vegades donar-li un valor artístic fent intervenir artistes de veritable talent en la decoració dels temples, reduïda ja quasi a la part explicativa o educativa de les il·lustracions de la doctrina o dels passatges de les sagrades escriptures.

Les dificultats econòmiques per bastir esglésies atapeïdes de decoració han influït també moltes vegades a què els arquitectes procuressin treure partit de les bel·leses simples dels elements estructurals.

I sobretot cal tenir en compte que encara que el ver camí saludable per a l'arquitectura, religiosa o no, es trobi en les direccions assenyalades, som en temps de transició, tots portem encara el bagatge de la nostra educació que no podem abandonar al mig del camí. Per això sovint ens hem d'accontentar de vegades amb solucions més dignes, més simples, més sinceres, més corprendedores, d'una espiritualitat més persuassiva, sense arribar a solucions radicals que no poden encara ésser sentides pel poble.

Però el camí és obert i la comprensió de noves produccions vers un camí que va cap als orients de les noves tendències és de cada dia més fàcil.

Potser i tot una solució atrevida, en aquesta recerca, fóra més aviat sentida i compresa en els nostres suburbis

on els nostres obrers són menys influïts pels prejudicis d'una cultura bona part estantissa, que en els nostres barris burgesos on la pruija dels enfarfecs decoratius domina i som en el ple de l'afició als estils pretèrits i a les antiguitats. Altrament una església del nou estil harmonitzaria millor amb un voltant d'edificis industrials i la seva nuesa decorativa, tindria avantatges d'ordre econòmic.

Es clar que les ideologies creadores de l'estil nou, porta-

Església del Sagrat Cor a Munic.

Arq. Bosslet.

des a l'extrem són sempre exposades al mal de les reaccions que, quasi sempre, per fugir d'una desviació, travessen el camí que assenyala un equilibri entre els diversos aspectes que cal considerar per caure de l'altra banda en l'obsessió del que volen combatre. Així el bandejament de tota intervenció dels bells oficis en aquesta arquitectura nova, i la absoluta supressió de tota forma que no sigui estrictament constructiva ens sembla que són extremitats excessives. Els canvis socials no ens han portat encara ni la

supressió dels bells oficis ni ens han apartat encara del gust de les belles coses sortides de les mans dels artifexs. És evident que cal admetre la beutat de les formes netament estructurals que donen les tècniques modernes en ésser manejades per una mà destre, i que aquesta bellesa ens pot alliberar dels mals que amb clarividència assenyalen els defensors del nou estil en les repeticions sense ànima de l'escola retrospectiva avui en boga, i que l'enfarfec de formes ornamentals sense valor constructiu, en els més dels casos de l'actual arquitectura dels temples, és d'un valor artístic negatiu; però d'això a proscriure l'art manual dels artistes cristians, usat amb la sobrietat que imposen les limitacions econòmiques, sobretot si es vol que l'ornament de la casa de Déu tingui com a mínim la noblesa i la dignitat que les persones d'un gust afinat volen per a les seves residències, hi ha massa distància per a salvar-la d'un pas. Si bé és cert que la industrialització de l'ornamentació religiosa hagi sigut imposada per les circumstàncies econòmiques de l'època, la manera de reaccionar contra la manca de dignitat tan corrent en l'art religiós d'avui no és la de prescriure la ornamentació, sinó reduir-la a allò que pugui ésser executat per artistes capaços de donar al temple un caire de sentiment viu, per ajudar a l'evocació del món interior en l'esperit en els creients.

Tampoc cal admetre d'una manera estricta l'exclusió de tota forma que no sigui netament estructural. El que no es pot passar de cap manera és la mentida grollera de simular una estructura postissa, irreal pel sol prestigi que les seves formes puguin tenir dintre de la cultura històrica dels que les observin. És evidentment una degradació del gust el parar-se en la senzilla bellesa formal a base d'un

cànon estantís sense preocupar-se de la realitat de les funcions simulades. Això obliga a no poder transigir amb la contradicció entre la veritat estructural i unes formes que la desvirtuin, però això no es pot dur a l'extrem de negar altra possibilitat de formes veritablement arquitec-

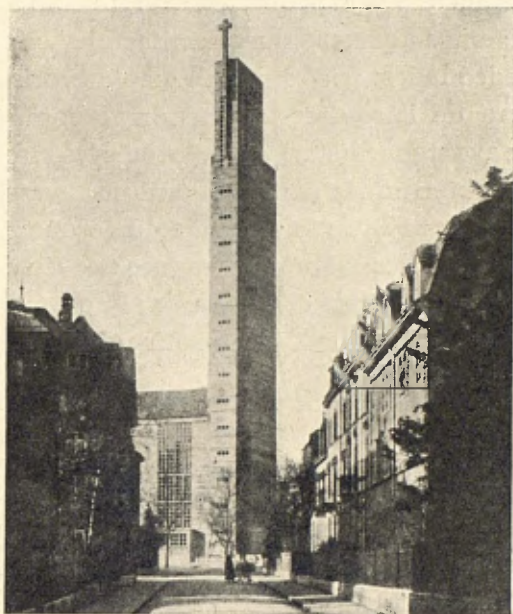
Església de Sant Antoni, a Basilea.

tòniques que aquelles que expressin una funció de sosteniment. A més de l'estructura hi ha altres motius de forma. L'estructura pot ésser i és, ben jugada, un motiu de bellesa i pot evocar el simbolisme i la vida interior que s'ha de respirar al temple, a més del goig simplement humà d'una encertada disposició, però creiem que l'artista

pot valdre's també d'armonies simplement formals, mentre no siguin contràries a la veritat estructural perquè el temple vingui a ésser com una representació de la integralitat del món cristià enllaçant armònicament la vida espiritual i la material, o sigui com un punt d'enllaç entre el visible i l'invisible, entre el temporal i l'etern, arribant a formes simbòliques i a jugar la il·luminació.

Es evident que els temps han canviat bona cosa des de que la construcció d'una església era tingut com el punt més alt de l'art de construir. Avui les naus immenses i els àmbits més esbarjosos són per als edificis de la indústria i del tràfec. Les esglésies és cert que no dominen la silueta de les ciutats, tal com la idea religiosa ha passat d'ésser el centre de la vida col·lectiva, però això no vol pas dir que les esglésies hagin de fugir de la monumentabilitat inclús externa. Cal que entremig del brogit profà que avui omplena carrers i places, s'alci de tant en tant un senyal de la vida de l'esperit, com un oasis en el desert espiritual que avui són les ciutats, plantat amb tota l'ardidesa que demana la lluita contra aquesta absorció de l'home pel món material. I aquest senyal, que ha d'ésser l'ombra acullidora de l'església ha de mostrar des de defora la concentració de la vida de l'esperit amb tota la seva tensió mística simbolitzada amb la severitat de les seves masses, nimbades d'un simbolisme transcendent que no pot donar la construcció pura. I l'interior, amb les seves clarors, la elevació dels seus àmbits i l'ordenació central de l'altar ha de vestir-se més encara d'aquest simbolisme i aquesta tensió espiritual que fan que en els exemples reeixits, la matèria i tot sigui redimida i transfigurada en clarors i harmonies superiors pel Sant Sacrifici de la Missa. Això no ho pot donar solament

l'enginyeria moderna, hi ha d'haver a més l'emoció creadora de l'artista el qual, per bé que aquí més que en lloc hagi de vetllar per una puresa i perfecció visible del sistema estructural, no pot evidentment satisfer-se de les soles lleis

Església de Sant Antoni, a Basilea.

de la matèria per arribar a una síntesi transcendent suggeridora del món suprasensible.

No podríem pas aconsellar, en gràcia a una més íntima servança d'un canón estètic, que l'arquitecte eixalés la seva inspiració estant-se de formes evocadores d'una tradició més enllà del que demana un respecte a la veritat estruc-

tural, de la que voldrien que solament rajessin les formes del temple els teoritzadors del nou estil.

Cal que l'arquitecte en bastir la casa de Déu es plantegi cada vegada el problema arquitectònic de bellnou sense aprofitar solucions que no corresponguin essencialment al seu càs, tan pel que fa al problema litúrgic com al problema estructural; entre aquestes dues limitacions cal trobar les solucions adequades, però lluny de cap apriorisme, tan si ve del camp de l'arquitectura històrica com si ve d'un extremisme avantguardista. Ordenar totes les circumstàncies materials, així tècniques com econòmiques, vers al compliment del programa litúrgic en una solució que per la seva veritat i la seva bellesa siguin tan dignes de Déu com estigui a la nostra mà; heu-s'aquí el programa simple que ha d'ésser l'orient de l'arquitecte cristià en bastir un temple acordat a la seva època.

* * *

Exposades les consideracions propícies a una renovació en l'arquitectura dels temples i els principis teòrics d'una arquitectura nova, passem a analitzar els fruits d'aquestes novíssimes tendències.

França i Alemanya són les dues nacions que van al davant en l'aplicació d'un estil nou a la construcció de les esglésies. Alemanya, d'ençà de la guerra, ha produït una major quantitat d'esglésies sortint-se dels motllos històrics, però l'església més important i més atrevida dintre de l'estil nou l'ha donat la França conservadora. Es la que bastiren, després de la guerra, els germans August i Gustau Perret (1922-1923), dedicada a la Mare de Déu, a la petita ciutat obrera de Le Rancy, prop de París. Una estructura de nervis

en ciment armat sosté les parets vitrades reproduint l'efecte que en el gòtic es perseguí a la Sainte Chapelle. En tota aquesta construcció la lleugeresa de la massa s'ha dut a l'estrem que avui permeten les noves tècniques, i malgrat la racionalitat estricta de la construcció aquesta no perd res de religiositat. Dos anys després d'aquest important temple, d'una importància extraordinària pels nous principis d'arquitectura que la seva construcció havia comportat, els dos germans arquitectes comencen l'església de Santa Teresa de l'Infant Jesús, a Montmagny (1925). El seu projecte per una església votiva per a Santa Joana d'Arc (1925) no és acceptat i guanya el concurs un trist projecte romaniquitzant de Closson.

Amb els germans Parret cal anomenar com a arquitecte eminent d'esglésies de nou estil un benedictí, Dom Pau Bellot. Així com els anteriors arquitectes juguen el ciment armat, Bellot juga el maó de manera admirable. Com a bon benedictí posa en les seves construccions la litúrgia per davant de tot. És un renunciador de l'ornament, fiant els efectes principals en les proporcions. La seva obra mestre és l'església de l'ordre, abadia de Oosterhout.

A Alemanya el grup dirigent dels assaigs més interessants d'art nou el formen els components de l'associació muniquesta «Gesellschaft für Christliche Kunst», i un altre grup d'artistes de la contrada del Rin. Aquests duen al davant a Domènec Böhm, director de la secció d'art cristià de l'escola d'arts aplicades de Colònia. Els seus temples de ciment armat coberts per una gran volta de ciment gris, al poble de Bischofsheim a Magúncia, i l'església en memòria dels morts de la guerra a Neu Ulm, la capella baptismal de la qual és il·luminada per una lluernia superior que dona

llum zenital a la pica, són els més notables. Una església que ja ha estat molt celebrada per la crítica malgrat la seva construcció recentíssima és la de l'ordre dels Palotins a Limburg d'Hubert Pinand. Totes aquestes esglésies presenten la característica de les voltes en forma de paràbola arrencant de terra. Molts són els que en aquesta forma hi troben a faltar l'espectacle de l'estàtica en uns elements sostinguts i altres sustentants. De veritat que costa un xic d'acostumar-se a aquestes voltes sense parets verticals que les sostinguin, encara que això sigui degut a la costum. (Vegin-se les il·lustracions).

Altre arquitecte d'aquesta escola, molt interessant, és Martí Weber, i una de ses millors esglésies és la de Sant Bonifaci a Frankfurt s. M. En la contrada industrial del Rhin s'han construït en cosa de vint anys al volt de cent esglésies, i és molt important de remarcar com les més, projectades amb el desig de fer una arquitectura netament actual, no per això deixen de sentir-se religioses.

Al nord de Berlin, aquest setembre fou consagrada una església de construcció essencialment moderna. L'arquitecte Josep Bachem ha projectat l'església, casa rectoral, biblioteca, i el xopluc d'institucions populars per a joves i infants, formant un tot orgànic.

Itàlia ha donat a l'art tresors immensos creant per a l'art cristià d'occident els tipus fonamentals dels temps del Renaixement i del Barroc; avui dia, però, no ens dóna res de nou en els seus temples. A Milà fan un nou campanile gòtic tocant a la Catedral, i un gran Mausoleu, variació de la famosíssima Capella tombal de Galla Plàcidia. L'església de la Pau a Roma parla el llenguatge mort del barroc; solament algunes esglésies rurals de maó, produïdes

pels afectes a la «Scuola del Beato Angèlico», tenen interès.

Bèlgica és sota la influència de França. A Holanda s'han agermanat en una institució prometedora els artistes catòlics, i ha començat d'una manera brillant la construcció d'esglésies amb les de Nijonegen y de Scheveningen.

A Anglaterra són petits els senyals d'un canvi en l'art religiós i a Amèrica les esglésies son seguint formes històriques.

A Austria l'arquitecte tirolès Clement Holzmeister s'ha distingit en la construcció d'esglésies seguint els moderns corrents en arquitectura, però amb característiques austriacques, com una línia elegant, adaptada al paisatge i una gràcia pintoresca com d'un barroc immanent.

A Suïssa, en la construcció d'esglésies el cas més important dintre de les correnties modernes és l'església de Sant Antoni, a Basilea, de parets vitrades.

D'Espanya sols pot citar-se la gran catedral de la *Sagrada Família* iniciada a Barcelona, de la que no cal parlar aquí. Sols ens interessa remarcar com el cas d'en Gaudí pressentint totes les inquietuts vers una arquitectura més sincera i més pura, ha tractat de donar solució a tots els problemes que planteja l'estil nou, encara que en molts casos la seva posició sigui netament contrària a les premises d'aquest art. En Gaudí ha estat entre nosaltres un innovador formidable i la seva obra tan rica de caires i d'originalitat és, a part del seu valor intrínsecament artístic, essencialment catòlica per tal com es inspira en la litúrgia i planejada per un creient fervorós doblat de gran artista.

FRANCESC FOLGUERA
Arquitecte.

Novembre de 1928.